

דבר המערכת

הגאון רבי מנחם שטיין שליט"א

הזרכת המשפחה והילדים למהות הפסח וליל הסדר ושיתופם בו

כח וגודל הקבלה

כאשר ציוה ה' למשה לצוות את עם ישראל להביא קרבן פסח, נאמר הציווי הזה בראש חודש ניסן, שיעשו בי' בניסן.

וכותבת התורה "וילכו ויעשו בני ישראל" (יב, כח)

וכתב רש"י בשם המכילתא וכי מיד עשו וכו', אלא מכיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו.

ומפרשה זו אנו לומדים כמה גדול הענין של קבלת עול מצוות, שעל ידי הקבלה בלב שלם - לשמור ולקיים כל דברי התורה, בקבלה זו האדם המקבל מתעלה מאד וקונה לנפשו זכות בכל המצוות.

כמו כן אנו מוצאים בגמ' (ברכות ו. קדושין מ.) אמר ר' אשי (בברכות כתוב ר' אשי ובקדושין בשם ר' אסי) אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, והוא אותו טעם שהקבלה נחשבת כמעשה.

ומזה למדים אנו כמה גדול ונורא הענין של ונדברו יראי ה' איש אל רעהו, המתוועדים ומתחזקים ביראת ה' לקיום מצוות והמקבלים על עצמם בלב שלם.

כמו כן המקבלים תוכחה, והלומדים בספרי מוסר ומתבוננים לקבל על נפשם להזהר בכל התורה לשמור ולעשות ולקיים, והקבלה הזאת נחשבת למעשה, ובזה יקנו לנפשם זכות על כל התורה ודקדוקיה כאלו עשאו בפועל.

זה מה שכתב הרמב"ן באגרת וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו.

עדים אנו בבית המדרש שע"י בית האבות על התרחבות השיעורים על הרצון לעוד ועוד שיעורים ועם הקמתם אנו רואים את הסייעתא דשמיא שמלואה את השיעורים בהתמדת השיעורים ובהשתתפות של שוכני הבית בפרט והשכנים בכלל.

כל זה עד לקבלה הנכונה שכבר בשעת הקבלה סוכך עלינו רוח ממרום מהקבלה הנכונה וזו ממשיכה ומלוה אותנו.

בימים אלו שעם ישראל נעשה לעם, נתחזק עוד ועוד בחיזוק אומתינו שאין אומתינו אומה אלא בתורתה נתחזק כולנו.

בעז"ה נזכה כולנו לאכול מן הפסחים והזבחים בביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

א. ליל ט"ו בניסן הינו יום ההולדת של העם היהודי, היה זה בשנת ביתמ"ח [2448 לבריאת העולם] בעצם היום החמישי בשבוע, יצאו כחמשה מליון עבריים, אבותינו, מגלות בת מאות שנים, לחירות.

אירוע זה הוא כה מרכזי ומהותי, שכל יהודי מצווה לזכור אירוע זה כל יום פעמיים במשך כל ימי חייו שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

עצם היציאה מוגדרת בתורה הקדושה ע"י הקב"ה כלקחת "גוי מקרב גוי". וחז"ל דורשים שהיה זה כהוצאת עובר ממעי פרה. וכנאמה בתפילת ערבית "ויוצא את עמך ישראל מתוכם לחירות עולם".

אירוע זה היה הכנה לקראת המעמד הגדול ביותר בהיסטוריה, והוא כינון העם היהודי במעמד הר סיני, מתן התורה, שבו נהיינו להיות "עם ישראל", וכנאמר "היום הזה נהיית לעם".

ומאז, הננו קיימים כבר 3327 שנה, ויום הולדת זה מציין העם היהודי כל שנה בחג הפסח ובחג השבועות. דבר זה מהווה את הנס הגדול ביותר בהיסטוריה והוא עצם קיום העם היהודי שרוב שנותיו [כאלפיים] הנו ללא מדינה, ללא ארץ, ללא ממון וללא צבא, מפוזר בכל העולם, סובל משנאת עולם וגזירות קשות – והוא היחיד ששורד עם כל תרבותו האמיתית – שהיא קיום התורה ומצוותיה בדקדקנות, והכל בגלל הבטחת הבורא שהוא "שומר עמו ישראל לעד", ו"כי לא תשכח [התורה] מפי זרעו", והן הן דברי הרב סעדיה גאון כי "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה – תורה שבכתב ושבעל פה".

ב. כדי לקיים את מעמד יום ההולדת, על הסדר באופן יעיל ומפנים ומחזיר את המסר באופן עמוק לנו ולבנינו ולבני בנינו, וכהמצוה של "והגדת לבנך", יש להקפיד על מספר כללי יסוד בניהול הסדר.

1. להכין את נפשנו ונפש ילדנו מראש, לקראת החג הגדול ובשיאו ליל הסדר, על ידי שינון הלכות הפסח שלושים יום לפני החג, והסברת תוכן היום ומשמעותו באופן סיפורי מרתק, על ידי קביעת זמן קבוע לשיחה עם הילדים בנושא.

2. לשתף באופן חווייתי את הילדים בהכנות המעשיות לפסח מתוך שמחה, על ידי קניות משותפות, רכישת פרסים [אפיקומן] לכל אחד ואחד וחלוקתם בליל הסדר, הצבת תפקידים לכל ילד על ניקוי ארונו או מדפיו [כל אחד לפי כוחו] עם דרבון על ידי נקודות, מדבקות ופרסים והרבה מחמאות.

3. להקפיד ביותר, לא לכעוס ולא להקפיד בכל ההכנות לחג, ובחג עצמו. כל כעס או פרצוף חמוץ והבעת תחושת סבל או כאב או "אין לי כוח" סביב החג, מרחיקה וממאיסה את החג מתודעת נפש הילדים. מותר לומר "בואו ננוח כדי שנחדש כוח להכנות לחג הקדוש". כל טיפת זיעה בטרחה מכפרת עוון [האר"י הקדוש]. אבל אסור לומר "אין לי כבר כוח לחג הקשה הזה" וכו'.

4. לשתף כל ילד בבדיקת חמץ על ידי שמיעדים לו חדר או איזור מסוים [כמובן בליווי מבוגר אחראי] עם דרבון המצוה כנ"ל. להדגיש שהמצוה היא "לבדוק" אם יש חמץ ולא "חיפוש עשרת הפתיתים"

5. להכין את שולחן ליל הסדר, אחר בדיקת החמץ [אם אפשר], ולפחות בערב פסח בבוקר, בשיתוף כולם, כולל הפרטים הבאים:

המשך בעמ' 5

לאור מאמר זה כנסט סגל אנשי מקצוע ואנשי חינוך – כלים לקיים מצוות "והגדת לבנך" בהיחוד עמ' 6-7

ותי המלבי"ם שפרעה כל זמן שהיה חי לא נתן לבני ישראל אפי' לבכות, וכשמת כל מצרים בכו על הסתלקותו וגם בני ישראל בכו, והיה צד שאולי הם לא בכו על העבודה אלא כמו כל המיצרים על הסתלקות פרעה, לכך חזר הכתוב שוב שהבכיה היתה על העבודה ולא על פרעה.

חכם מה הוא אומר. מה העדות והחקים והמשפטים אשר צנה ה' אלהינו אתכם. וכו'.

רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הפלל פפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו וכו'.

נשאלת השאלה מה ההבדל בין החכם לרשע שלחכם עונים ולרשע לא עונים ומקהים את שניו הרי גם החכם אמר 'אתכם' ולא כלל עצמו בעם כמו שהרשע אמר 'לכם'.

ואפשר להבין על פי מעשה שהיה בישיבתו של ר' חיים מוולאז'ין, תלמיד ששנה ופירש, לימים פגש בר' חיים שעמל והשקיע שנתיים בהבנת המורה נבוכים, שח אותו א' לר' חיים, אם הרב יענה לי על כל קושיותי שיש לי באמונה יחזור בו, ר' חיים לא הסכים ואמר שישאר איך שהוא.

לימים שאלו את ר' חיים לפרש הענין, למה לא ננסות להתזיר התלמיד למוטב והשיב להם ר' חיים ההבדל בין חכם לרשע שבהגדה, שהרשע אין לו שאלות באמונה, אלא שהשאלות באמונה זה התירוצים שלו לפריקת עול, לכן אין ענין כלל להשיבו למוטב. אבל חכם אם יש לו באמת שאלות באמונה הוא באמת רוצה לדעת והשאלות שלו אינם תירוצים. לכן בחכם עונים לו על שאלותיו.

התלמיד הזה רצה פורקן ובשביל לתרץ את עצמו טען שיש לו שאלות באמונה, אבל גם אם ינסו להשיב לו על טענותיו הוא תמיד ימצא תירוץ אחר, לכך אין כל ענין להשיבו למוטב.

ומנין נדע מי חכם ומי רשע, כי החכם אמר אלוקינו שהוא מכיר בה' שהוא אלוקים והוא גם שלו מה שאין כן הרשע לא אמר.

חכם מה הוא אומר וכו' (הגדה של פסח)

במשנה באבות נאמר שבעה דברים בחכם וחילופיהם בגולם, אחד מהם, החכם מודה על האמת.

מסופר על מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שכשאמר את שיעורו הראשון בישיבת קול תורה, כשיעור נסיון, שאלו תלמיד שאלה, הרגיש ר' שלמה זלמן שטעה וחזר בו ממה שאמר. לאחר ששב לביתו אמר לאשתו כי לא הצליח בשיעור, ואין כל סיכוי כי יקחו אותו כמגיד שיעור. תוך כדי שאמר זאת לאשתו נקשו על דלת ביתו מישיבת קול תורה ואמרו לו שרוצים אותו כמגיד שיעור, כיון שמחפשים אדם בעל שיעור קומה המסוגל להודות בטעותו.

שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ (הגדה של פסח)

הק' הגרי"ז, וכי מה החידוש בזה שהקב"ה חישב את הקץ? וכי ילד לא יודע לחשב את הקץ, חשבון פשוט הוא: כמה ההבדל שנים חסכו מ-210 במקום 400 שנים? ותי שמה שהקב"ה חישב זה את כמות ואיכות העבדות שהיה

נשאלת השאלה, הרי הקב"ה יושב בשמים למעלה, ולשון ויעבור נופל על דבר שנמצא מולי, משהו שבאותו קומה כמוני, עליו צריך לעבור אחד אחד. אבל מי שהוא מעלי בגובה אין הוא צריך לעבור אחד אחד אלא מלמעלה עושה את אשר חפץ ולמה הקב"ה היה צריך לעבור אחד אחד הרי הוא מעל כולם בגובה.

דבר נפלא מבואר כאן בהנהגת הקב"ה, ידוע שהשעה אינה שוה בכל מקום, וכגון אם מדינה זו כעת חצות הרי במדינה הסמוכה חצות הוא בעוד עשר דקות, ואפילו באותה מדינה ישנו חילוק קטן בין עיר לעיר, ששעת הזריחה מתאחרת מעט ועמה משתנה זמן החצות, ובעצם אפילו בין בית לבית יש שינוי של משהו בזמנים, אפילו אם השינוי הוא חלק קטן מאד מדקה, מכל מקום זמן החצות אינו שוה בדקדוק, ובוה מפרש רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל הכוונה באומרם ועברתי, שהקב"ה נתכוון בחצות ממש במכוון, ולזה היה שינוי בזמן המכה אפילו בין בית לבית כיון שהחצות המדויק משתנה, והוא יתברך שמו דקדק בזה, ושפיר קאמר "ועברתי" בארץ מצרים מפני שעבר כמשמעו בית אחר בית, כל בית רגע קטן אחר בית שלפניו. ובפסוק נאמר "כחצות", שלנו בני אדם אי אפשר להבחין זמן חצות מדויק, ואנו אין יכולים לעשות דבר בחצות בדקדוק אלא בערך, ועל כן בפסוק נאמר כחצות הלילה כלשון בני אדם. (הגה"ק המהרי"ל דיסקין זצ"ל).

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה. על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאֵלם. וכו' מרור זה שאנו אוכלים על שום מה. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים (הגדה של פסח)

נשאלת השאלה הרי במצרים קודם היה השעבוד, ורק אחר כך היה אכילת המצות כשיצאו ממצרים, אם כן הסדר צריך להיות שקודם אוכלים מרור ורק אחר כך את המצה.

תי' האדמו"ר מגור בעל חידושי הרי"מ על פי משל, אשה שהיתה בכלא וילדה שם ילד - הילד לא מכיר כלל את העולם אלא רק את הכלא. לימים המלך נתן חנינה פתאום הילד ראה בריכה, גינת משחקים ובתים יפים, דברים שלא היה מודע להם כלל, כי ידע רק כלא, הורגל לאכול רק את האוכל שנותנים בכלא. וכשיצא גילה עולם ונהנה, אם כן כשהיה בכלא כלל לא הרגיש שהוא מסכן וכשיצא גילה שהיה מסכן.

כן במצות בני ישראל כתוב במדרש שמרוב שהם היו במצרים וסבלו הקב"ה חשב שכבר הם רגילים לסבל ולא מרגישים שהם סובלים, ומתי הם גילו שהם סובלים כשיצאו ממצרים ואכלו מצות כי לא הספיק בצקם להחמיץ, לכן אנו אוכלים קודם את המצות ואחר כך את המרור כי מתי גילינו שהיינו משועבדים למצרים כשיצאנו ממצרים.

ויהי בימים הרבים הים וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה' ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה' : (שמות ב', כג).

נשאלת השאלה מה צריך לכתב פעמיים מן העבודה?

אמור להיות ב- 400 שנים ואת זה הכניס ב-210 שנים שחשבון כזה אין בן אדם יכול לעשות אלא רק הקב"ה.

מצה ומרור מנחים לפניך: (הגדה של פסח)

מסופר על אדמו"ר שהלך לטיול לאחר הסדר עם קהל מעריציו, וסיפר בסיפור יציאת מצרים. תוך כדי הדברים אמר להם למה כתוב בהגדה בשעה שמצה ומרור 'מחותנים' לפניך?

תהו התלמידים, חשבו כי טועה רבם, כי הרי בהגדה כתוב 'מנחמים' לפניך, הביטו בו בפליאה.

לפליאתם, הסביר להם מה כוונתו, מעשה שיהודי עמיד חיפש חתן לבתו והסתובב ימים, שבועות וחודשים רבים, עד שמצא במקום נידח בחור עני שיושב ולומד, עקב אחריו ובא להציע לו את בתו לכלה, הבחור הסכים, מיד הביאו עוגות ועשו במקום לחיים ואחר כך נסעו לכלה.

אלא שתוך כדי שם לב הבחור כי אב הכלה גזר לו מהחולצה חתיכה קטנה ושם בכיסו ושתק.

אב הכלה שם לב כי הבחור לקח עוגה ועטפה בנייר והכניס לכיס. ואף אחד לא אמר למשנהו מה פשר העניין.

בדרך שאל הבחור את אב הכלה לפרש מעשיו, הסביר לו אב הכלה כי גזר חתיכה בשביל שאם בעתיד יצופו בעיות יוכל להראות לו מהיכן הגיע, ושיהיה לו הכרת הטוב.

בסוף דבריו שאל את הבחור לפרש מעשיו, והבחור ענה לו כי לקח עוגה כדי שאם בעתיד ינסה מישהו להגיד שהוא חייב הרבה הכרת הטוב כי היה בעברו עני, יוכל להוכיח כי כמו כן רצו אותו עד שאפי' לסעודה אמיתית עם בשר ויין לא יכלו לחכות.

הנמשל אמר להם הרב הקב"ה מראה לנו כל שנה באיזה מצב היינו שאכלנו מצה ומרור ואנחנו חייבים לקב"ה הרבה הכרת הטוב וזה היתה כוונתו מצה ומרור מחותנים לפניך שתמיד נזכור מה היינו פעם.

המשך מעמ' 11 – בגדר מצוות מרור ומצה ואם צריך כזית

הרי הם כפסח, הרי לן שהמצה הוי מכשיר לפסח והינו דהוי טפילה לו, אך ודאי דגם איכא מצווה בפני עצמה של בערב תאכלו מצות, ונמצא דאיכא ב' מחייבים לאכילת מצה האחד מדין הפסח והשני דין עצמי של אכילת מצה, ולכן הגם שמרור הוקש למצה מכל מקום לא הוקש אלא בקרא דעל מצות ומרורים ובתרווייהו לא בעי כזית שהרי יאכלוהו קאי הפסח ודמוכח בר"מ, ומה דבעי כזית במצה הוא מחמת חיוב העצמי של אכילת מצה הנלמד מקרא דבערב.

ח] ויסוד זה מתבאר בדברי הרמב"ן (עה"ת שמות יב, ח) גבי מה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו [ושאני מקרא דפרשת ראה דכתיב ביה על מצות ומרורים יאכלוהו] וזה תוך כדי דכוונת הפסוק ואכלו את הבשר במצות עם מרורים, דלשון על משמעותו עם כמו ויבואר האנשים על הנשים וחיסר הכתוב האות "ב" במילת מצות דכא הכתוב לרמוז שאין מצווה במרורים אלא עם הפסח אבל המצות חזר וכתבו בערב תאכלו מצות אפי' בפני עצמן, ומבואר מהרמב"ן ככל דברי הגר"ח דכל חיוב המרור הוא מדין הפסח ואין בו מצווה עצמית מה שאין כן אכילת המצה יש בה מצווה עצמית מבערב תאכלו מצוות מלבד מצוות אכילתה מדין קורבן פסח, וק"ל.

ט] ונמצא שנחלקו הגר"ח והשאגת אריה האם איכא ב' מחייבים באכילת מצה, שהשאגת אריה הבין שבאכילת מצה ליכא ב' מחייבים אלא היא מצווה באחת ולכן הוכרח לפרש דקרא דבערב הוא גילוי לאכילת מצה דיאכלוהו, ולכן הקשה דגם מרור לבעי כזית שהרי הוקש למצה, אך הגר"ח סבר דבאכילת מצה איכא ב' מחייבים האחד מדין הפסח והשני דין אכילה בפני עצמו ולכן סבר דקרא דבערב אינו גילוי לקרא דיאכלוהו ובאמת שמצה ומרור הנאכלים עם הפסח אינם צריכים כזית.

ונראה שזוהי גם יסוד פלוגתת רש"י והרא"ש, דרש"י סבר דליכא ב' מחייבים באכילת מצה ולכן הצריך שיעור כזית באכילת המרור והוקש למצה, אך הרא"ש סבר דאיכא ב' מחייבים באכילת מצה, ומה דמרור הוקש למצה הוא דווקא למצה הנאכלת עם הפסח ובה באמת לא בעי כזית, ולכן הוקשה לו מדוע צריך לאכול כזית מרור ותירץ משום הברכה.

י] וכד מעיית תחזי דלפי דברי הגר"ח יצא חידוש לדינא דהרי גם בפסח שני איכא חיוב אכילת מצה ומרור יחד אם הפסח ולפי דברי הגר"ח גם במצה זו אין צריך כזית, דכל דין כזית באכילת מצה הוא כדי לצאת ידי חובה דבערב תאכלו מצות אך במצה הנאכלת עם הפסח ליכא חיוב כזית, ולפי זה בפסח שני דליכא חיוב אכילת מצה באופן עצמאי וכל חיובה הוא מדין אכילת הפסח אין צריך בה כזית, וקל להבין. שוב ראיתי שכבר כתב כן האבני נזר (פ"ג ס"ק ט"ז-נ).

ומרורים יאכלוהו, ולכן שפיר למד רבא דאיכא חיוב אכילת מצה בזמן הזה דקרא דבערב תאכלו מצוות הוא מילתא באפי נפשיה ואינו קשור כלל לחיוב מצה הנאכלת עם הפסח, ודו"ק.

ו] ובוה ישב הגר"ח גם את הקושיא מאיסור בשר וחלב וכלאי הכרם, דשאני בבשר בחלב וכלאי הכרם שאיסורם עצמי שלא רצתה התורה שאדם יאכלם ובוה אמרה הלכה למשה דכל איסור [או מצווה] התלויה באכילה בעי כזית אף אם לא כתיב ביה אכילה מה שאין כן מרור דאין בו מצווה בפני עצמו אלא שנאכל כטפל לפסח על כן לא מקרי שמצוותו באכילה אלא מצוותו להיות טפל לאכילת הפסח וסגי במה שאוכל כזית מהפסח, וכעין זה כתב באבני נזר (ס"ק ו).

ז] והגר"ח הביא ב' ראיות לדבריו האחד מדברי הרמב"ם בספר המצוות (ע"י נו) וז"ל הוא שצונו לאכול כבש הפסח וכו' והוא שיהיה צלי ושיאכל עם מצה ומרור והוא אמרו יתעלה על מצות ומרורים יאכלוהו, ואולי יקשה המקשה ויאמר מדוע תמנה מצוות פסח מצה ומרור למצווה אחת ולא תמנה אותם לשלוש מצוות, אשיבנו אמנם היות אכילת מצה מצווה בפני עצמה אמת כמו שנבאר [במצווה קנה דכתיב בערב תאכלו מצוות] אבל המרור הוא נגזר לאכילת הפסח ואינו מצווה בפני עצמה, וראיה לדבר שבשר הפסח יאכל לקיום מצוה יהיה עמו המרור או לא, והמרור לא יאכל אלא עם בשר הפסח לאמרו יתברך על מרורים יאכלוהו [והינו דיאכלוהו קאי הפסח כדברי הגר"ח] ואילו אכל מרור בלי בשר לא עשה כלום ולא נאמר כבר קיים מצווה אחת היא אכילת מרור, ולשון המיכלתא צלי אש ומצוות על מרורים מגיד הכתוב שמצוות הפסח צלי מצה ומרור כלומר שהמצווה קיבוץ כל אלה.

ולכאוי יש מקום עיון בדברי הרמב"ם האם בערב תאכלו מצות הוא גילוי למצה דקרא דעל מצוות ומרורים וקרא דבערב אתא לאפוקי למצוות מצה ולאוקמי באפי נפשיה והינו דאינה חלק מאכילת הפסח מה שאין כן המרור שהוא חלק מחיוב אכילת הפסח אלא שהוא פרט שאינו מעכב, ולכאוי היה נראה כן ממה שכתב וז"ל אשיבנו אמנם היות אכילת הפסח מצווה בפני עצמה אמת כמו שנבאר אבל המרור הוא נגזר לאכילת הפסח ואינו מצווה בפני עצמה ומשמע דרק המרור טפל לאכילת הפסח ולא מצה, אמנם בריש דבריו שהגדיר למצוות הפסח כתב וז"ל והוא שיהיה צלי ושיאכל עם מצה ומרור הרי שהמצה חלק מאכילת המרור ובהכרח דאיכא ב' מצוות באכילת המצה וכדברי הגר"ח, וכן מוכח ממה שהביא דברי המיכלתא צלי אש ומצוות על מרורים מגיד הכתוב שמצוות הפסח צלי מצה ומרור כלומר שהמצווה קיבוץ כל אלה.

ויסוד זה מבואר גם ביד החזקה דכתב (פ"ד מקורבן פסח ה"א) עצים של שצליית פסח כפסח וכן מצה ומרור הואיל והן מכשירי הפסח

נאכל או נאבד העירוב:

אם נאבד או נאכל המצה יכול להכין צרכי שבת ולאפות.

אבל אם נאבד או נאכל התבשיל, אם נשאר כזית יכול להכין צרכי שבת, אבל אם לא נשאר כזית מהתבשיל אסור לו לבשל כאילו לא עירב כלל.

ואם יכול לסמוך על העירוב של רב העיר שהניח עירוב לכולם נחלקו הפוסקים אם יכול לסמוך עליו, יש מתירים, ויש שאוסרים וטעמם משום שדינו כפושע שלא שמר עליו, והתקנה שלו שיקנה את האוכל שרוצה לבשל לאחר שיבשל עבורו.

שכח [מחמת אונס] ולא עירב:

מי שלא עירב, אם נזכר רק אחר סעודת שחרית, אם אין במקום ישראל אחר שעירב, מותר לו לבשל רק קדרה אחת, ולאפות מצה אחת ובהדלקת נר לשבת נחלקו הפוסקים, ו"א שעיקר העירוב הוא דוקא לתבשיל ונר לא צריך עירוב ולכן מותר ויש שאוסרים כי גם הדלקת הנר מותרת רק על ידי עירוב.

אם נזכר קודם שמבשל לסעודת שחרית, יכול לבשל מכל מין בקדרה גדולה ולכוון שיתיר לשבת.

יש שם מי שעירב יתן לזה במתנה קמחו ובשרו וכל השייך לזה. והוא יזכה בדברים אלו בהגבהה ויבשל ויאפה עבורו. ואפילו בביתו של זה שלא עירב.

שכח מחמת אונס ולא עשה עירוב, או שעשה ונאבד, אם יש בעיר מי שמערב בשביל כל בני העיר [שמזכה להם את התבשיל ואת הפת כמבואר בשלחן ערוך], יכול לסמוך על עירוב זה.

שכח [מחמת פשיעה] ולא עירב:

אסור לכתחילה לסמוך על העירוב של רב העיר. ולכן אם שכח מחמת עצלות או שסמך עצמו לכתחלה על עירוב זה לא מועיל לו העירוב, ודינו כלא עירב.

השרוי בתענית:

מי שמתענה ביום טוב אינו יכול לבשל ולסמוך על העירוב.

הידור מצוה בענין עירוב תבשילין:

יש להדר שהמנה תהיה יפה לכבוד המצוה, וגם הפת יהא שלם ויניחו בשבת ללחם משנה, ובסעודה שלישית יבצע עליו, כיון שנעשה בו מצוה של עירוב, יעשה בו מצוה נוספת של סעודת שבת.

כיצד עושים את העירוב?

לוקח תבשיל [שדרכו לאכלו עם פת, כגון בשר דגים וביצים] ומצה.

שיעור העירוב?

שיעור התבשיל כזית, שיעור המצה כזית ולכתחילה כביצה [הניח בטעות רק כזית אינו צריך לחזור ולהוסיף].

הניח רק מין אחד לעירוב?

הניח תבשיל בלבד יכול לבשל ולאפות, אם יש שהות להוסיף מצה חייב להניח גם מצה.

הניח מצה לבד אסור לבשל ונחלקו האחרונים האם מותר לו לאפות.

הברכה:

מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב.

ומוסיף ואומר: בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפווי, ולבשולי, ולאטמוני, ולאדלקא שרגא, ולמעבד כל צרכנא, מיומא טבא לשבתא. ואם אינו מבין לשון זה יאמר בלשון שהוא מבין. [תרגום: בערוב זה יהיה מותר לנו לאפות, ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת].

הנהגה בעת העירוב:

לכתחילה יחזיק בשעת הברכה את העירוב בידו, ואם מעכב נחלקו הפוסקים.

מה מתיר העירוב?

העירוב מועיל רק לעשות צרכי שבת ביום טוב [שביעי של פסח] בעוד היום גדול, והטעם: מפני שיש שהות ביום, אם יזדמנו לו אורחים שלא אכלו היום, יוכלו לאכול ולהנות בו ביום קודם בין השמשות ממלאכתו שעשה ביום טוב, ועל ידי זה כבר הותר לו בשביל שבת. אבל אם אין שהות ביום ליהנות ממלאכתו לא מועיל העירוב.

יש להזרז למהר לגמור הכל קודם שאומרים מזמור שיר ליום השבת, ושהתבשילין יתבשלו קודם בין השמשות לכל הפחות שליש בישולן.

עד מתי צריך שהעירוב יהיה קיים?

צריך שהעירוב יהיה קיים עד שהכין כל צרכי שבת.

השנה שיום טוב שביעי של פסח חל בערב שבת [יום שישי], צריך להניח עירוב תבשילין, ובלי העירוב אסור לאפות ולבשל לשבת ביום טוב [וי"א: ולהדליק נר שבת]:

מי החייבים בעירוב?

כל בעל הבית צריך לעשות עירוב תבשילין בעצמו, וכן אשה שאין לה בעל אם יודעת מחוייבת לעשות בעצמה.

מי שהכין כל צרכי שבת ואין בדעתו לבשל ולאפות כלל, מצוה להניח עירוב בברכה [אפילו אם לא מדליק נרות], וי"א שלא יברך [אפילו אם מדליק נרות], ולצאת דעת כולם שיוכל לברך, שיכין ביום טוב משהו לכבוד שבת.

הנמצא בבית מלון שהכינו עבורו וגם הניחו עירוב תבשילין, יניח בשביל הדלקת נרות ולא יברך.

מלצר חייב להניח עירוב תבשילין או שיזכה בעירוב של בעל הבית על ידי בעל הבית.

ילדים נשואים ואורחים שאוכלים מבעל הבית ומדליקים נרות בביתו יוצאים על ידי עירובו של בעל הבית. יש מחמירים להשתתף או להניח בלא ברכה. אבל אם ישנים בביתם ומדליקים נרות בביתם יניחו עירוב בביתם בלא ברכה.

מתי מניחים את העירוב?

את העירוב מניחים מליל ערב יום טוב של שביעי של פסח דוקא, ומניח עד התקדש היום.

בדיעבד אפשר להניח עד שיצאו ג' כוכבים בינוניים ובברכה.

קיבל על עצמו קדושת יום טוב מבעוד יום [על ידי שאמר ברכו של ערבית] או אשה שהדליקה נרות מבעוד יום, ושכחה ולא הניחה, יכולה לומר לאחרים שיערבו בשביליה.

הניח כמה ימים לפני יום טוב או שהניח מצה ודג מעושר [שמשתמרים הרבה זמן והניחם] למועדים אחרים שעברו, בדיעבד יכול לסמוך עליהם.

יצא מביתו ושכח ולא עירב, האם יכול לסמוך על התבשילים שבבית שהיו לעירוב נחלקו הפוסקים, גם למתירים אין לברך על עירוב זה.

הנהגה לחוליים:

חולה שהזהירו הרופא שלא יאכל מצה או ישתה יין ומחמיר על עצמו אינו מקיים מצוה, ויש שכתבו דאין זה מצוה הבאה בעבירה אלא עבירה ממש. ואם אכל ולאחר שאכל התברר שהרופא טעה, ולהיפך האכילה הטיבה עמו, ישנם שפסקו שיצא ידי חובה ואין צריך לחזור ולאכול שוב.

חולה הטוען שיזיק לו אכילת מצה ושתיית ד' כוסות והרופא טוען שלא יזיק לו, יש מחלוקת למי שומעים ויעשה שאלת חכם. אדם שעל ידי אכילת מצה ושתיית הד' כוסות יחלה אינו חייב בהם, [עיי' משנ"ב תע"ב י' ס"ק ל"ה ובשע"צ שם], ויעשה קודם שאלת חכם.

חולה שאין בו סכנה, יש פוסקים שסברו שפטור מאכילת מצה ומרור ושתיית ד' כוסות, באם יפול למשכב ואפי' בלא חשש סכנה או צער גדול. אבל בכאב ראש או סתם מיחוש חייב לדחוק עצמו לקיים המצוות. ויש פוסקים שסברו שחולה שאין בו סכנה חייב בכל חיובי האכילה והשתייה. מי ששתיית יין או מיץ ענבים או יין צימוקים מזיקים לו ואינו יכול לשתות כלל מהם ד' כוסות, יכול לשתות משקה

החשוב שמגישים לאורחים, ויעשה שאלת חכם בגדריהם, [כגון תה, קפה, מיץ וכד' כדי לא לבטל מצוות ד' כוסות, (הגר"י קרליץ ועוד)].

חולה הנזקק לאכול חמץ בפסח לא יאכלו יחד עם המצה.

חולה או מבוגר שקשה לו אכילת מצה מותר לפוררם ולהרטיבם במים.

חולה שאינו יכול לאכול כזית מצה או לשתות רביעית, יש ספק אם יש מצווה בחצי שיעור. ועל כן קיום המצוות יקיים ויאכל וישתה כמה שיכול, אבל הברכה ספק ברכות להקל ואינו מברך על אכילת מצה או על אכילת מרור.

אדם שאיבד את חוש הטעם חייב במצוות מרור ולברך על אכילת מרור.

מי שאכל מצה או שתה ד' כוסות והקיא, אינו חייב לחזור ויצא ידי חובה היות שנהנה מבליעתו אולם ברכת המזון כשהקיא מיד אינו יכול לברך.

אדם שאין לו שיניים, ב'כורד' - יכול לטחון שניהם יחד ולאכלם.

לאחר אכילת האפיקומן שצריך להשאיר טעם האפיקומן, ולא לאכול דברים המוציאים טעם האפיקומן, אם רואה צורך גדול יכול לשתות או לאכול תרופה,

ולכתחילה שיעשה את זה קודם. מי שהיה פטור מלהסב ואכל, ואחר כך יכול להסב אינו חייב.

רפואה:

רופא או רוקח אפי' גוי, נאמן לומר שאין בתרופה תערובת חמץ.

חוליים שיש בהם סכנה עליהם ליטול כל הנצרך להם.

חוליים שאין בהם סכנה הנוטלים משחות, כדורים, תרופות וכד', דינם לגבי פסח כדלהלן:

משחות [בגוף ולא בפה וכד'], וטיפות לשימוש חיצוני מותר להשתמש בהם בפסח, בתנאי שהמשחה לא נעשתה בפסח, על ידי יהודי.

כדורי בליעה מותר אף לחולה שאין בו סכנה, כיון שאין זה ראוי לאכילת כלב.

כדורי מציצה או סירופ, יש לעשות שאלת רופא וחכם מה עליהם לקחת. ואין להם להכריע מעצמם שאינם נוטלים. וגם מי שגדול עליו לשאול.

בני אשכנז הנוהרים מאכילת קטניות, מותר להאכיל אורז למשלשל, ואף החולה שאין בו סכנה. אולם את האורז בבישולו, יש להכניסו לסיר מיוחד לזה כשהמים רותחים.

המשך מעמ' 1 – מאמר הגאון רבי מנחם שטיין שליט"א

לכל אחד, הגביע שלו, ההגדה שלו, הכסא [אם אפשר עם ידידות, וכרית לשלמות מצות ההסיבה, ויצירת הרגשה מיוחדת] עם סימון מיוחד היכן יושב כל מבוגר וילד [למנוע בזבוז זמן ומריבות בלילה הקדוש] כולל פתק, ובעיקר: למנות תפקידים למזיגת הכוסות, להבאת בקבוקי היין לשולחן, לפינוי הבקבוקים הריקים, לניקוי השולחן מידי פעם משפיכות שונות, לשיעורי הכזית ורובי הרביעית למצה ויין [בעיקר בני התורה שבהם], עיטור השולחן בכלי כסף וכדו' להפגין דרך חירות כמבואר בשו"ע על ידי סידור הקערה, החרוסת וכו' הכל מוכן מראש.

6. לדאוג שישנו הילדים בלילה וביום, [כולל המבוגרים] לבל יירדמו בהגיע עיקר העיקרים, ליל הסדר.

7. בליל הסדר להודיע באופן דרמטי בתחילתו על חשיבות וגודל קדושת הלילה, ללא שיחות בטילות, ודרבון הדבר על ידי פרסים והושבת הילדים קרוב קרוב לעורך הסדר לפי שהם מעיקר מצוות הלילה, ולהדגיש דברי הגר"א מוילנא שאין לילה כזה בכל לילות השנה שבו יש 64 מצוות עשה ול"ית מדאורייתא ודרבנן בלילה אחד. בלילה כזה הנעשה כהלכתו יוצאים "עשיר עצום" לכל לילות השנה.

8. לקרוא ההגדה מילה במילה ולהסביר בשפה ברורה מהות כל קטע, ולזרוק מידי פעם אגוזים וממתקים לריתוק ולהוסיף סיפורים קצרים מושכים ומרתקים.

9. על עורך הסדר להצטייד בסיפורי המחשה מחז"ל בעניינים העיקריים של עוצם גזירות מצרים, עשרת המכות, לספרם בצורה צבעונית כולל ה"מידה כנגד מידה" שבכל מכה ומכה לחזק האמונה בהשגחת ה' ולשתף בזה את המסובים על ידי שאלות וחיידונים עם נקודות ופרסים, להראות את אמצעי המחשה של מצה, מרור, חרוסת, זרוע, ביצה ולהסביר משמעותם.

10. עורך הסדר יודיע את פרטי ההלכה המעשיים בכל 15 התחנות של הלילה הזה "קדש ורחץ" וכו' [מתי שותים, כמה, מתי מסבים, מהו עצם מהות ההגדה, 4 פסוקי ארמי אובד אבי" ממקרא ביכורים בפרשת כי תבוא כולל דרשות חז"ל, ומהו התוספות וההקדמות [4 בנים, והפיוטים שאחר הד' כוסות], ובפרט חשיבות ה"מגיד" וה"הלל" המפוצל לפני ואחרי הסעודה.

11. להקפיד מאוד את שיא הלילה - מצות עשה מהתורה לאכול כזית מצה [שאין לה אח ורע כל השנה בהיותה מדאורייתא לגברים ולנשים - בזמנינו שאין בית המקדש קיים. כהערת החת"ס] ולהודיע לכל אחד ואחד על כמות וזמן האכילה, ליצור רוממות על ידי ההקפדה על אי דיבור בזמן אכילת הכזית וכו'.

יש לזכור, כי המבוגרים יוצרים את הרצינות והרוממות של הלילה על ידי הנהגתם האישית והתנהלותם.

יש להתפלל לה' יתברך להצלחת החדרת השפעות הלילה הזה בלב כל המסובים שכידוע מהספרים הקדושים שהיא עושה "סדר" לכל ימות השנה.

יהי רצון שזוכה לקיים את כל מצוות הפסח בבית המקדש בירושלים הבנויה במהרה בימינו, אמן.

שולחן ערוך לעריכת ליל הסדר.

שולחן הסדר ערוך במיטב הכלים. רגע השיא אליו ציפו כולם הגי. העבודה המאומצת של השבועות האחרונים, הלילות חסרי השינה, השגרה שהופרה, והמתח שליווה – הכל מתרכז כעת עם אנתח הרווחה, הגענו בס"ד אל הרגע המיוחל, ליל הסדר.

כמה זמן נמשכת תחושת השלווה?

כמה דקות חולפות מאז שהמשפחה מתיישבת לשולחן הסדר עד "הפיצוץ" הראשון?

המריבה על המקום, הטענה על הצפיפות בעקבות האורחים סביב השולחן, ההתכתשויות הקטנות בין ילדי המשפחה, היין שנשפך על המפה, החולצה שמתלכלכת ועוד ועוד תקלות קטנות צפויות ובלתי צפויות, כל אלו חוברים לעייפות של המבוגרים והאווירה החגיגית נפגעת בתחושת מתח, תסכול וכעסים.

האם אכן החוויה הנה של "בני חורין"?

האם בזיכרונות הילדות נצרב ליל הסדר כאירוע חיובי? האם הילדים זוכרים את ההגדה או את המרור?

כמה פעמים, בשולחן החג חולפת מחשבה טורדנית, "לא כך רצינו שיראה שולחן הסדר". מהותו של ליל הסדר הנה "והגדת לבנד", אולם, האם הילדים האמורים להיות "חתני האירוע" אכן משתפים פעולה?

כמה פעמים, האב, היודע שחובתו הנה "להראות עצמו כאילו יצא ממצרים" משתדל אכן לספר ביציאת מצרים, אולם הוא חש שהילדים אינם נענים לחוויה שהוא רוצה להנחיל?

בשורות הבאות, ננסה להעלות נקודות למחשבה ולהציע כיוון להסתכלות ולהערכות לליל הסדר.

תכנון מוקדם: ליל הסדר הנו משימה שיש להיערך אליה! ככל שמספר המשתתפים רב יותר, עולה חשיבותו של התכנון המוקדם. משפחות שונות מסבות יחד על שולחן אחד - גם אם מדובר בבני משפחה קרובה. כל משפחה מביאה עמה את הרגלי הסעודה שלה, את דגם ההתנהגות של ילדיה ואת הציפיות שלה מהסדר. שיחה מראש והקבלת החלטות לפני הסדר - ימנעו חיכוכים ודיונים מיותרים ומכבידים. כאשר ההתארגנות הנה ספונטנית, ללא הערכות מראש, עשויים לצוץ קשיים, שהיה ניתן למנועם בהערכות נכונה.

חשוב מאד שלא יוצרו "חללים" של זמן, שבהם מתקיימים דיונים ותכנונים. יש לזכור שזמן שאין בו משימה מוגדרת, עשוי להיות גורם מזמן למריבות בין ילדים או לכל עיסוק אחר, שימלאו בו את החלל שנוצר עד שהמבוגרים יסיימו את הדיונים וההערכות.

מקומות ישיבה: האם כל אחד מהנוכחים יודע היכן מקומו? יש לתת את הדעת לנקודות השבר שעשויות לצוץ. מי מהילדים חשוב שישב דווקא ליד אחד ההורים, ומי יכול לשבת במקום אחר? האם יש אחים - בני דודים שכדאי שישבו בסמוך זה לזה, או אולי כאלה שמומלץ דווקא להרחיקם זה מזה? האם הכיסאות שהוכנו לגברים המסבים מתאימים להסבה? האם הכריות הוכנו וצופו מראש?

אפשר לסכם עם כל משפחה היכן ישבו כל חבריה ואפשר להכין כרטיסים קטנים עם שמות הנוכחים ולהניחם במקום המיועד להם. כרטיס חביב עם שם יוצר תחושת שייכות ומזמין שיתוף פעולה.

כמובן יש מקום לגלות גמישות ולאפשר החלפות, אולם הדיונים וההתלבטות סביב מקומות הישיבה אינם התחלה מומלצת.

כלי האוכל: שולחן ערוך במיטב הכלים, תורם ללא ספק לתחושת החגיגות ולאווירת ה"בני חורין", אולם האם במשך הקידוש מביטה סבתא בדאגה בכוס הקריסטל בידו הלא בטוחה של בן השש? האם לאורך אמירת ההגדה מתבקשת בת השבע להיזהר שדפי ההגדה היפה שבידיה לא יתקמטו? אם מפת התחרה המיוחדת השמורה רק לליל הסדר, הסרוויז הנוצץ המפאר את שולחן הסדר, ההגדה שעוברת כבר שנים במשפחה, מהווים גורם מלחיץ המפר את השלווה ומזמן הערות רבות לילדים - יש מקום לשקול נזק מול תועלת. מפת ניילון פשוטה המגנה על מפת התחרה עשויה למנוע כעסים והערות על היין או המרק שללא ספק ישפכו. אפשר להחליט מראש שילדים עד גיל מסוים יקבלו כלים פשוטים יותר. הגדות מצוירות הניתנות כשי בקניות של ערב פסח ימלאו את תפקידן היטב אצל הילדים הצעירים.

יש לזכור שאווירה נעימה מוסיפה לפאר השולחן לא פחות מהכלים המוכספים והמלחיצים!

שירים: עבור הילדים, בעיקר הצעירים, השירים בליל הסדר הנם חלק חשוב מאד ומהותי ולא תוספת! לילדים הקטנים ניתן לסמן בהגדה היכן יהיה שיר. חשוב שהשירים שיושרו יהיו מוכרים לילדים. לעיתים זהו כל חלקם בהגדה! אם יש נערים, בחורי

אחרי מאמרו של הרב מנחם שטיין שלישי"א

כינוסנו סגל אנשי מקצוע לתת כלים נכונים

לקיים מצוות "והגדת לבנך" בהידור.

ישיבה הרוצים להביא מנגינות חדשות, קטעי חזנות שלמדו ועוד - מומלץ לדחות זאת לזמירות בשעת הארוחה או אף למחרת. בזמן ההגדה, כדאי לשיר במנגינות שהילדים הצעירים מכירים, שרו "בתלמוד תורה ובבית ספר" ומצפים להן.

זמנים: חלק בלתי נפרד מההערכות לליל הסדר הנו תכנון הזמנים. חשוב לא להגיע למצב שבו "פתאום" מגלים שזמן האפיקומן קרב עוד לפני שהתחילה המנה הראשונה. יש לזכור שהסעודה הנה חלק חשוב בליל הסדר, כדאי גם לא לשכוח את עקרת הבית שטרחה והכינה ולא להחליט בהחלטה של רגע "אין כבר זמן, נאכל מה שיהיה ונגיע לאפיקומן". תכנון מוקדם אמור לענות על השאלות: "באיזו שעה לכל המאוחר נגיע לאכילת האפיקומן?" אם כן, בחישוב לאחור, מתי נתחיל את הסעודה עצמה? מתי את ה"פסח מצה ומרור"? האם כאשר נגיע לאפיקומן נכריז "צפון" והאפיקומן יוחזר - בתמורה למתנה שנקנתה כבר לפני החג, או שאז נתחיל להתמקחות עם כל ילד על המחיר שהוא דורש בתמורה להחזרת האפיקומן וכו'.

דברי תורה: הנער מהישיבה אומר פירוש מורכב על "חייב לראות את עצמו". הילד בן השמונה, אינו מבין את הנאמר, והוא מעסיק את עצמו בתיפוף עם המזלג על בקבוק היין. הוא רוצה לאמר "פירוש" קצר שלמד בתלמוד תורה ובבית ספר, אך אחיו המדבר בלהט אינו משאיר לו מרווח להשחיל את הרעיון שלו. לילדה בת העשר מחברת פירושים עמוסה שהיא שמרה עליה בתוך שקית ניילון נקייה מחמץ, כפי שהדריכה אותה המורה, והיא ממתינה לרגע שינתן לה להקריא את אין ספור העמודים המלאים. הילד בן החמש מחכה לסיפור על עשרת המכות, לדימויים, להצגות ולאפשרות להראות לסבא ולסבתא כיצד הוא יודע לספר על כל מכה.

כיצד ניתן לגשר על הציפיות השונות של כל אחד מהנוכחים?

גם כאן, מילת המפתח הנה תכנון מוקדם. יש להיערך לפי גיל המשתתפים בשולחן. הנער, יוכל לומר רעיון עמוק - אך קצר שלא יותיר לילדים (ולנשים) זמן רב מדי שבו הם יחושו שאינם שותפים ואינם מבינים. אפשר לסכם עמו מראש שאת הפירוש המורכב והארוך - יאמר שלא בזמן הארוחה לאב, לדודים וכו'. יש לתת את הדעת שהנער לא יחווה זאת כדחייה אלא אדרבה, כביטוי לכך שפירוש עמוק ומורכב יש לומר רק למי שמבין ולא סביב השולחן.

עם בת העשר, מומלץ לשבת מראש עם מחברת הפירושים, ולבחור עמה פירוש או שנים שהיא תאמר בזמן ההגדה.

אפשר "לשמור" רעיונות יפים גם לסעודת הבוקר, לשבת חול המועד ועוד.

סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, אמור להיות שווה לכל נפש. יש להתאים את אורך הסיפור, עומק הרעיונות וההרחבה לגילאים השונים המסבים יחד. חשוב לתת את הדעת על עוצמת החוויה והתחושה ולא רק על כמות הרעיונות.

נקודה חשובה: יש לאפשר לכל ילד סביב השולחן לומר רעיון. חשוב להימנע ממצב שבו ילד דומיננטי כובש את הבמה ואינו מותיר הזדמנות לילדים האחרים, אולם במקביל חשוב לא ליצור אווירה המאלצת כל ילד לדבר. יש ילדים, החשים מבוכה בפורום המשפחתי המורחב. את ידיעותיהם הם יעדיפו לחלק עם ההורים בסביבה המוכרת והמוגנת של הבית ולא לעיני הדודים. יש לכבד זאת ולא ליצור אווירת מתח ותחרות.

הארוחה: על הארוחה טורחת עקרת הבית, ללא ספק זמן רב, אולם מה לגבי הפרטים הנלווים? בתחילת הארוחה, עוד לפני ה"שולחן עורך" יש את ה"מוציא, מצה, מרור, כורך". ארגון וסדר בשלב זה הנם רצויים בכל סדר והכרחיים בסדר מרובה משתתפים. הכנה מראש של כל ה"זיתים" בשקיות ניילון לפי מספר המשתתפים מומלצת מאד. כאשר הנוכחים עייפים לאחר אמירת ההגדה, ורעבים לא מומלץ אז להתחיל עם שבירת המצות ודיון על גודל הזית.

גם לארוחה עצמה יש להיערך בהתאם למקום ולנוכחים. כיצד יחולקו המנות? כיצד ניתן לעשות זאת ביעילות ובזמן הקצר ביותר? מי יקבל (או תקבל) אחריות על ההתארגנות במטבח? בעלת הבית? מתנדבות רבות שתסתובבנה במטבח ורק תפרענה לעבודה? היכן ירוכזו הכלים הרבים לאחר הארוחה? אין להשאיר לזמן הסדר שאלות בלתי פתורות וחיפוש אחר פתרונות.

לפני הסדר: כדאי לשוחח עם הילדים מראש על הסדר ועל מה שידרש מהם. אין להסתפק בהערה כללית "תשתדלו להתנהג יפה", או אף באזהרה "אל תעשו בושות כשסבא וסבתא נמצאים". עבור הילדים השינוי מהשגרה עשוי להיות אירוע מלחיץ. אמירת ההגדה יכולה להיתפס כעול כבד. חשוב לשוחח לפני הסדר על הנקודות הבעייתיות. לילד צעיר, אפשר לומר מראש "אם תרגיש שקשה לך לומר את כל ההגדה, תיגש אלי, ואני ארשה לך לפרוש לכמה דקות מהשולחן, עד שאקרא לך שוב". לעיתים הורדת המתח סביב ההתנהגות המבוקשת תספיק, והילד יוכל לשבת בניחותא ולהיות שותף, כאשר יש לו את ה"פת בסל" והוא יודע שאם לא יוכל - יתאפשר לו לקום. כדאי להזכיר לילדים, שכבר אינם זוכרים משנה שעברה, כיצד מתנהל הסדר, מה נהוג במשפחה וכו'. ילד המגיע מוכן לסדר - נינוח יותר ומוכן יותר לשיתוף פעולה.

לאחר הסדר: "כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו". ביום שלמחרת, או אולי בחול המועד כדאי להתבונן על הסדר שחלף ולהפיק לקחים. האם ההשתתפות בסדר משפחתי מורחב אכן תרמה, או שמא כדאי לשקול לקראת שנה הבאה סדר משפחתי מצומצם? האם אכן מומלץ להגיע לבית הסבים בשעה שהגענו השנה, או שמא כדאי להגיע מוקדם יותר-מאוחר יותר וכו'.

את המסקנות והתובנות כדאי לרשום מיד לאחר החג, יחד עם רשימת הקניות המוכנה לשנה הבאה.

פסח כשר ושמח!

ז. ראוי לשים חומר פוגם במי ההגעלה, כאקונומיקה, והטעם שאם בטעות הביאו כלי בן יומו שהטעם שבתוכו יכול לאסור, אבל אם יש אקונומיקה בזמן שהבליעה יוצאת מהכלי היא מתקלקלת על ידה ואינה אוסרת את המים. לכתחילה אין להגעיל כלי בן יומו.

ח. הכלי לפני ההגעלה צריך להיות נקי ואם הוא אינו נקי צריך לעשות עם ברנר ליבון קל.

ט. כתב הפרי מגדים: הלכות ההגעלה רבים והיודעים ההלכות מועטים לכך ראוי ללכת רק היכן שיש רב.

י. האדמו"ר מבעלזא זיע"א היה שולח כל שנה גביע להגעיל להראות שהגעלה היא טובה.

יא. כיום שאין דרך להשתמש בגביע אלא רק לשתיית יין ובדרך כלל יין כל השנה כשר לפסח, אין צריך הגעלה. אבל מי שטובל לחם ביין שבגביע צריך הגעלה.

יב. אם אדם שם בגביע ויסקי שהוא חמץ גמור והוסקי היה 18 דקות חייבים להגעיל את הגביע.

יג. הגביעים שיש להם כפל בגביע צריך לנקות היטיב את כל השחור שמא דבוק תחתם או בהם חמץ.

יד. ידיעה למי שמקפיד בבית לא להגעיל כלים לפסח שבבתי מלון מגעילים כלים לפסח.

סוגי בליעות

יד. יש סוגי בליעה על ידי אש, על ידי מים.

טו. מה שנבלע על ידי אש שהיא בליעה יותר חמורה לא יוצא בהכשרה על ידי מים.

תנורים וכד'

טז. ראוי לא להכשיר תנורי אפיה כי יש זכוכית בדלת ולאשכנזים לא מגעילים זכוכית ויש הרבה סדקים וזה מאוד קשה לנקות (הרב וואזנר).

יז. מדיחי כלים גם אם מחליפים את המגשים רצוי לא להגעיל, כי קשה להגיע להגעלה של חום 100.

יח. מקרוגל קשה להכשיר, אמנם זה לא אסור, כי אין כל כך אדים, ולכן לא ממש נאסר, אבל להכשיר זה גם קשה.

יט. חרצובות של הגז צריך ללבן היטיב, זה קשה, לכך רצוי לא להכשיר אותם. בפרט שהיום ניתן להשיג שלא ביוקר.

כ. דוד מים חמים של שבת רצוי לא להגעיל כי יש אבן, והרבה פעמים מניחים עליו חלות לחמם וכדומה.

שיש

כא. שיש צריך להכשיר, כי חתכו עליו חמץ, ההכשרה: מנקים טוב את המשטח, מערים מים רותחים עליו, אחרי שלא השתמשו בו 24 שעות, יש היום שישים שקשה להכשירם, לכן אחרי ההכשרה שמים ניר כסף עבה או פי וי סי וכדו' ומכסים היטיב

כב. ברזים מכסים כי יתכן מאוד והשתמשו בצמוד להם חמץ והמהדרין נוהגים להפעיל את הברז החם קודם הפסח.

א. כתב בספר יסוד ושורש העבודה שבפסח לא ישתמש בכלי חמץ שהשתמשו כל השנה אפי' שהגעילו אותם.

והטעם: כי בזמנו היה מאוד קשה לנקות את הכלים לכך לא יגעיל ויותר טוב שיהיו כלים חדשים.

אבל מדבריו למדנו, שכלים שאפשר לנקותם בקלות להכשיר ולהגעיל. היום הרבה מהכלים אפשר לנקותם ולכן אין חשש להגעיל.

דוגמאות של כלים שבעיה להכשיר:

ב. סכין וכן כלים עם חריצים.

החור של המכסה של סיר לחץ אי אפשר להגעיל כמו שצריך, על ידי מי הגעלה לכן צריך ליבון קל.

יש כלים עם חריצים שצריך לעשות ליבון קל. פעמים שהליבון מקלקל את הכלי ובעל הכלי חס על הכלי שלו ויש חשש שהליבון לא יעשה טוב. היום משתדלים יותר לנקות כלים חדשים וכן חצובות של גז הרבה קונים חדש.

ומה כן מכשירים לפסח:

ג. גביעים, כי אין לכל אחד הרבה גביעים לכל המסובין. כמובן שאין חובה להשתמש בגביעים ואפשר גם בכוס זכוכית, [מספרים שאצל האדמו"ר מצאנו זיע"א בעל הדברי חיים, לא היו משתמשים בגביעי כסף אלא בכוסות זכוכית, יש שפרשו שעשה דוקא בזכוכית ולא בגביע כי כך ההלכה, אבל התברר שהוא היה נותן הרבה צדקה ולצורך כך לקח הלוואות והיה צריך לתת משכון והגביעים היו ממושכנים, לכך נשאר לו רק כלי זכוכית].

האם הגעלת כלים היא מצוה או לא?

ד. יש ראשונים (תוס' ור"ת) שסוברים שהגעלת כלים היא מצות עשה במנין המצוות שכל כלי שצריך להוציא ממנו איסור כגון כלי גויים או כלי חמץ בפסח הם ממנין המצוות. ויש שסוברים שזה לא ממנין המצוות אלא רק דין שאם אדם רוצה להשתמש בכלים הוא צריך להכשיר, זה לא מצווה חיובית.

לפי הראשונים שסוברים שיש מצוה, נשאלת השאלה למה לא מברכים? בתשובות ערוגות הבושם כתב שלהבדיל מטבילת כלים שלוקח כלי שיצר הגוי הטבילת כלים מוציאה את הכלי מטומאת גוי שאסור בשימוש לכלי שמותר בשימוש ואם כן על ידי הטבילה תיקנתי אותו ולכן יש ברכה. אבל בהגעלת כלים בכלי יש איסור ובהגעלה אני רק מוציא את האיסור אני לא מתקן את האיסור אלא רק הפרדתי אותו והוצאתי אותו כמו את החמץ שהוצאתי אותו מהבית, אבל הוא קיים לכך אין ברכה. והכף החיים כי טעם כי באיסור שיוצא החוצה אין בו ממש ואין עליו ברכה אבל בטבילה זה כמו כהן שטובל מטומאתו הוא מברך כי זה הניכר שהוא נכנס למים ואת רוח הטומאה מעביר מן הארץ זה משהו חדש.

דיני הגעלה בקיצור

ה. אין מכשירים כלי אלא אם הוא אינו בן יומו, דהיינו שלא השתמש בכלי ב-24 שעות האחרונות.

ו. ראוי שיהיה חבית לכלי חדש וחבית לכלי ישן, משום שכלי חדש הגעלתו היא חומרא, וכלי ישן זה הוצאת איסור ממש, ואין ענין להכניס כלי חדש לספק איסור.

* מי מלח

המנהג לטבל את הכרפס במי מלח והוא מתקנת חכמים שהתינוקות יראו שינוי שאוכלים ירקות בטיבול ואין הדרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה ועל ידי זה יתמהו ישאלו על שינוי זה ואמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו שנאמר כי ישאלך בך וגוי ואמרת לבנך עבדים היינו.

השנה חל ליל הסדר בשבת צריך להכין קודם שבת של ליל הסדר את המי מלח! שכח?

הקדמה: כל מלאכה שנעשתה לצורך מלאכת המשכן היא מלאכה חשובה, ואסורה בשבת.

במלאכת המשכן היו מבשלים את הסממנים לצורך צביעת העורות על כן נאסר בישול בשבת. כמו כן במלאכת המשכן היו מכשירים עורות בשביל יריעות המשכן על כן נאסר עיבוד בשבת.

העיבוד נעשה על ידי מלח, או שריה בסיד.

רבנן גזרו עיבוד באוכלין.

המקור: שבת קח: שם מבואר שאסור למלוח צנון בשבת.

הטעם: א. שהוא מתקן את האוכל - מעבד. ב. שנראה ככובש - מבשל.

הדין במי מלח:

צריך להכין קודם שבת של ליל הסדר את המי מלח כיון שבשבת ישנה בעיה של מלאכת מעבד או מבשל.

שכח ולא הכין מותר להכין רק מעט לצורך המצוה, אבל לא יעשה בכמות של שני שליש מלח על שליש מים.

סא טא טז טז

המנהג לתת בחרוסת יין אדום זכר לדם (ש"ע תעב, ח) השנה חל ליל הסדר בשבת צריך להכין קודם שבת של ליל הסדר את המי מלח! שכח?

הקדמה: כל מלאכה שנעשתה לצורך מלאכת המשכן היא מלאכה חשובה, ואסורה בשבת.

במלאכת המשכן היו מערבבים את הסממנים עם מים להופכם לגוש, לצורך צביעת העורות על כן נאסר לישה בשבת. כמו כן צבעו במשכן את התכלת והארגמן ותולעת השני.

הלישה לוקחים שני מינים והופכים אותם לגוש אחד.

צביעה באוכלין.

המקור: שבת עה. שם מבררת הגמ' שוחט בשבת משום איזה מלאכה אסור? רב אמר משום צובע. ומחמת זה כתב החיי אדם שנשמת אדם שיש ראייה שיש צביעה באוכלים, להלכה נפסק שאין צביעה באוכלים.

הדין בנתינת יין בחרוסת:

צריך להכין קודם שבת של ליל הסדר את החרוסת עם נתינת היין בתוכה, כיון שבשבת ישנה בעיה של מלאכת לש.

שכח ולא הכין יש אומרים שמותר לתת את היין בשבת אבל לא יערבב בכף אלא באצבע. ויש אומרים שזה אסור אלא יוסיף הרבה יין כדי שיהיה החרוסת בלילה רכה (משני"ב סי' שכא, טח). ויש אומרים שירככו על ידי שינוי, דהיינו שמתחלה יתן המשקה לתוך הכלי ואחר כך יתן לתוכו החרוסת ויערבו באצבעו או אוחז בכלי ומנענע עד שיתערב (ש"ע הרב סי' תעג, לד).

ומשום צביעה באוכלים מותר, גם ליש אומרים שמחמירים, במקרה שלנו מותר כי אינו רוצה בצביעת האוכל אלא בטעם והמנהג.

סא טא טז טז

סכנת זוגות

אך עוד דבר אחד נאמר בהלכה למשה מסיני שיש תקנת זוגות, ונסתפקו רבנן מה הוא אותו דבר, ומשום שנסתפקו רבנן מה הדבר הנוסף גזרו מחמת הספק על כל הדברים.

מתי הסכנה: כשיוצא לדרך, והעומד בביתו יזהר רק שלא יעשה צרכיו אחר כך, עד זמן מרובה שמא יחלש ויורע.

במה אין סכנה: כל מה שנגמר בידי אדם, כגון קערות, ככרות, אין בו משום זוגות.

מתי הותר לשתות זוגות ואין סכנה: ראה פני השוק בין כוס לכוס, נמלך לאחר ששתה כוס ראשונה ולא היה בדעתו לשתות יותר, אין בהם משום זוגות ואינם מצטרפים.

אורח אינו חושש לזוגות, משום שאינו יודע אם ישקוהו עוד ועל כל כוס הוא כמו נמלך, אלא אם כן הוא יודע שיתנו לו כל צרכו.

כמו כן כוס של ברכה אינו מצטרף לזוגות.

מדוע אין סכנה בארבע כוסות: ארבע כוסות שתיקנו חכמים לשתות בליל פסח, אין בהן משום זוגות, או בגלל שהוא ליל שמורים, ויש שפירשו שעל כן פותחים את הפתח והרי הוא כרואה פני השוק שאין סכנה (ערוך השולחן יור"ד סי' קטז סעי' יז).

'זוגות' - מחשש סכנה נמנעים לעשות דברים פעמיים (פסחים קטז): התקנה: לא יאכל אדם זוגות ולא ישתה תרי ולא יקנה תרי, והשותה כפליים דמו בראשו, משום שעל ידי זה בא לידי סכנה.

זמן התקנה: יש מהגאונים שכתבו שיש בדברים אלה מפי נביאים או הלכה למשה מסיני.

טעם התקנה: במדרש מפני מה לא נאמר כי טוב בשני לפי שבו נברא גיהנם, ועוד דרשו ז"ל לפי שבו נברא המחלוקת, ובאור הענין כי השני תחלת השנוי, ולכך נקרא שני, והוא הסבה לכל חלוקה ושנוי, ומה שכתב כי המחלוקת וגיהנם נבראו בו ביום להתבונן מזה שכל המעורר מחלוקת נדון בגיהנם, וכיון שמחלוקת וגיהנם נבראו בו ביום למדנו שהוא יום מזיק, ולכך אסרו רז"ל להתחיל כל מלאכה בו ואמרו אין מתחילין בשני, ולכך אסרו גם כן לאכול זוגות כי הוא דבר מזיק (רבנו בחיי בראשית פרק א, ד).

ועוד טעם מצינו: סוד הזוגות שהזהירו בו רז"ל. כי הזוגות רומזות על השניות היפך אמונת דביקות האחדות (שלי"ה מסכת פסחים די שישי).

על מי התקנה: ביצים אגוזים קשואים וכל דבר שנגמר בידי שמים.

בגדר מצוות מרור ומצה ואם צריך כזית מרור בכורך

קושיות השאגת אריה

ג] אלא שהשאגת אריה הקשה טובא על שיטת הרא"ש, דהלא אכילה כתיב גבי מרור בקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, ואי תימא דההיא יאכלוהו קאי אפסח בלחוד ולא על מצה ומרור שעמו, מנא לן דבעינן כזית גבי מצה. ואי תימא דגבי מצה איכא קרא אחרינא בערב תאכלו מצות ומקרא זה ילפינן דמצה בעי כזית ולעולם יאכלוהו קאי רק על הפסח, אכתי קשיא מהא דאיתא קכא, אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ומאי שנא מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח יש מרור בזמן דליכא פסח ליכא מרור מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו מצה מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצות, ואי כדברי הרא"ש דליכא חיוב אכילת כזית במרור דילמא ההיא קרא אתי למימר דמצה בעי כזית ומנא ליה לרבא דבערב תאכל מצות קאי לזמן הזה, דמקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו לא שמעינן דאיכא חיוב אכילה במצה ומשום הכי הדר קרא דבערב תאכלו מצות למימר דמצה בעי כזית. עוד הקשה דאחר דמצה בעי כזית [מאיזה טעם שלא יהיה] גם מרור בעי כזית שהרי הוקש מרור למצה כמבואר בכמה סוגיות. עוד הקשה דכל איסורי אכילה גם בלא שכתב קרא לא תאכל בעי כזית כגון כלאי הכרם ובשר וחלב שלא אמר בהם הכתוב איסור אכילה איסורם בכזית, ואם כן אף אם נימא דלא כתיב במרור לשון אכילה מכל מקום כל מצוות ואיסורי אכילה בעו כזית.

ד] וביאר הגר"ח (אות מב) דקרא דערב תאכלו מצות אינו גילוי על אכילת המצה הנלמדת בקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו אלא הוא חיוב מחודש של אכילת מצה, דמקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו ילפינן דאיכא חיוב אכילת מצה מדין קרבן פסח, דקורבן פסח צריך שיאכל על ידי מצה ומרור והם חלק מצורת אכילתו, והינו דאיכא ב' מצוות באכילת מצה האחד מדין קורבן פסח דבעי שיאכל עם מצה וכל דליכא פסח אינו צריך לאכול את המצה הנאכלת עמו והשני חיוב עצמי של אכילת מצה שנלמד מקרא דבערב תאכלו וכו' וחיוב זה אינו תלוי כלל בקורבן פסח ומשום הכי נוהג גם בזמן הזה.

ועפי זה ישב הגר"ח את כל קושיות השאגת אריה דהנה מה דבעינן כזית באכילת מצה הוא מקרא דבערב תאכלו מצות דכתיב ביה אכילה, ונמצא דרך בחיוב העצמי של אכילת מצה איכא דין אכילת כזית אבל לקיום מצות מצה הנאכלת עם הפסח דלא כתיב בה אכילה, דקרא דיאכלוהו קאי על הפסח, אין צריך כזית וסגי באכילת כל שהוא, ולפי זה אם אכל אדם כזית מצה בתחילת הלילה יצא ידי חובה אכילת מצה מקרא דבערב אך עדין חייב לאכול מצה מדין קורבן פסח שצריך לאכול עמו מצה אמנם לחיוב זה אינו צריך כזית.

ומעתה ניחא דברי הראשונים דסברו דמדאור' ליכא חיוב אכילת כזית מרור דלא כתיב אכילה גבי מרור דקרא דיאכלוהו קאי אפסח, ומה שהקשה השאגת אריה דסוף סוף הוקש מרור למצה וכשם דבמצה חייב כזית כך במרור לבעי כזית, ביאר הגר"ח דלא קשה מידי דהיקש מרור למצה הוא לחיוב מצה הנאכלת עם הפסח והוא מהיקש דעל מצות ומרורים דאיירי בחיוב מצה ומרור הנאכלים עם הפסח ובו הוקש מרור למצה לכל הפרטים שהרי שניהם נאכלים מדין הפסח וטפלים לאכילתו, אך לחיוב העצמי של אכילת מצה הנלמד מקרא דבערב שהוא חיוב עצמי ונוסף בדין אכילת מצה אליו לא הוקש מרור כלל, שהרי חיוב בפני עצמו הוא ואינו חלק מאכילת הפסח.

ה] ומעתה נתיישבה קושיית השאגת אריה איך למד רבא מקרא דבערב תאכלו מצות דאיכא חיוב אכילת מצה בזמן הזה דילמא קרא אתי למימר דמצה בעי כזית, דלפי ביאור הגר"ח לא קשה מידי דקרא דבערב תאכלו אינו גילוי על אכילת מצה הנלמדת מקרא דעל מצות דנימא דקרא אתי למימר דמצה בעי כזית, אלא הוא חיוב מחודש העומד בפני עצמו ואינו גילוי כלל לאכילת המצה הנלמדת מקרא דעל מצות המשך בעמ' 3

אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא יהא בין אכילה לחברתה יותר מכדי אכילת פרס (פסחים קיד:), ופירש הרשב"ם אכל חצי זית מרור בטיבול ראשון וחצי זית מרור בטיבול שני יצא, ומבואר דאיכא חיוב אכילת שיעור כזית במרור, וכן מוכח מדברי המשנה (טז). ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובה בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ומרור ומצטרפין לכזית, ועיין ברש"י שמצטרפין זה עם זה לצאת ידי חובתו. אמנם ברא"ש (סי' כה) מבואר לא כן, דכתב וז"ל אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא יהא יותר מכדי אכילת פרס משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית שאין אכילה בפחות מכזית אבל בירקות הראשונות שמברך עליהן בורא פרי האדמה ואין מזכיר עליהן אכילה אין צריך מהם כזית.

ומבואר מהרא"ש דלמצוות מרור לא בעינן כזית וסגי באכילת כל שהוא ורק משום דנוסח הברכה הוא על אכילת מרור בעינן שיאכל כזית ומחמת זה הוא דאמרינן דאם אכלן לחצאין יצא ובלבד שיאכל כזית בתוך כדי אכילת פרס, וכן מבואר בדברי ר' ירוחם (נתיב הי חלק ד) דמרור לא בעי כזית דכתב וז"ל ואח"כ נוטל מרור ומברך על אכילת מרור ואוכל ממנו כזית ומאכיל לכולם כי בברכה קראו אכילה ואין אכילה פחות מכזית, ומבואר דכל מה דבעי כזית מרור הוא רק משום נוסח הברכה, ולעולם מצוות מרור מתקיימת גם בפחות מכזית, וק"ל, וידוע שדברי ר' ירוחם מיוסדים מדברי הרא"ש. וכן הוא להדיא בתרומת הדשן (ח"ב סי' רמה) שדן האם יוצא ידי חובת מרור בקלח שלם כמו שהוא אף על פי שאין בו כזית מדין בריה, וכתב דיוצא מק"ו ומה גבי ברכה אחרונה דכתיב ביה אכילה [שנתקנה על קרא דאכלת ושבעת] שחייב לברך ק"ו גבי מרור דלא כתיב ביה אכילה [דיאכלוהו אפסח קאין] וכל מה דבעי כזית משום נוסח הברכה שנתקן בלשון אכילה ולא יהא לשון ברכה כמאי דכתיב דקרא, וציינן לרא"ש הנ"ל, ע"ש.

ומה דקתני בגמ' (טז) דכולן מצטרפין לכזית ביאר הלקט יושר (ח"ב עמ' 93) בדיני מרור וז"ל כל מיני ה' ירקות מצטרפים לכזית פירש אשר"י בשביל שצריכים לברך על אכילת מרור צריך כזית דאין אכילה פחותה מכזית.

והשאגת אריה הביא ראייה גדולה לשיטת הרא"ש דמרור לא בעי כזית מהא דאמרינן (קיד:) אמר ריש לקיש זאת אומרת מצוות צריכות כוונה דאי סלקא דעתך מצוות אין צריכות כוונה למה לך תרי טיבולי והא טביל ליה חדא וזמנה, והקשה השאגת אריה והרי בטיבול ראשון לא בעי כזית ואיך הוכיח ריש לקיש דמצוות צריכות כוונה דילמא מה דבעי טיבול שני זה כדי להשלים לשיעור כזית, ומוכח דמרור לא בעי כזית.

נפקא מינה האם צריך בכורך כזית מרור

א] וכתב השאגת אריה (סי' ה) דלפי הרא"ש אין צריך כזית מרור בכורך שהרי אינו מברך עליו, וכל מה דבעי כזית באכילת המרור הוא מחמת שמברך עליו אך בכורך דליכא ברכה אין צריך כזית, אמנם לפי רש"י דאם לא אכל כזית לא יצא ידי חובה גם באכילת מרור דכורך בעי כזית, וכמו כן לדינא האבני נזר (שפ"ג ס"ה n-1) דמצה דכורך לא בעי כזית.

ב] והמשנה ברורה (סי' תעה סקט"ז) כתב דהכורך צריך כזית מצה וכזית מרור וציינן לדברי השאגת אריה דפליג על הרא"ש, ואילו בסק' יב' כתב שהמרור צריך כזית ואפי' אכל קלח אחד שלם עם העלין ככריתיה לא יצא ובשער הציון כתב ואפי' למאן דאמר (סי' רי) דדבר חשוב ככריתיה מברכים עליו ברכה אחרונה הכא ליכא בריה דאין יוצאים בשורשים כמבואר בתרומת הדשן הנ"ל, ולכאור' דבריו תמוהים דאם פסק כדברי השאגת אריה דמרור בעי כזית מעיקר הדין ודאי שאין יוצא בקלח ידי חובה דרך בעלי חיים מקרו בריה, ואם אכל קלח של כלאי הכרם אין לוקה עליו, ומה שמצאנו דמברך ברכה אחרונה על בריה כתבו האחרונים דשאני ברכת הנהנין מאיסורי אכילה, ואם כן גם אם היה יוצא בשורשים ידי חובה מרור היה צריך לאכול כזית שלם, וצ"ע בסתירת הדברים.

קטניות בשבת שאחרי שביעי של פסח

האם מותר לאכול בשבת זו קטניות או חמץ מדרבנן: נחלקו הפוסקים, י"א שמותר (לוח א"י הגרש"ז אוירבד) ויש אוסרים (מנחת יצחק).
וכן גם לגבי בישול קטניות בשביעי של פסח לצורך שבת.

בליעות של קטניות

גם לנוהגים איסור אכילה בקטניות - אין איסור בליעות.
הלכך בן אשכנז יכול להשאיל כלי לבן ספרד בשביל שיבשל בו קטניות, ולאחר מכן יכול הבן אשכנז לבשל בו מיד, ואין צריך להמתין 24 שעות של מעת לעת.

הרב עידו פורנברג

מגיד שיעור בבית האבות

שאלה: מה הדין בשתה ד' כוסות בליל הסדר, השתכר והזיק?

צדדי הספק:

א. בהל' מגילה (סיי תרצה) מצינו ברמ"א שאם הזיק מכח שמחת פורים פטור מלשום. אלא שיש לעיין, אולי כל הפטור הוא מכח שמחת פורים¹ וכמו שכתב המגן אברהם שם, ואם כן בפסח שאין חיוב שמחה, יהיה חייב.

אולם, הפרי מגדים שם כתב שמחת השמחה מוחליין, ומעתה יש לעיין אולי גם בנידון שלנו גם כן יהיה פטור משום שמוחליין [ולא שהותר הדבר מחמת המצוה].
ויותר יש לעיין לפי מה שכתב הפרי מגדים בסעיף קטן לאחר מכן שבשמחת פורים הוא כמו אנוס ואם כן גם בנידון שלנו שיהיה לו גם דין אנוס.

ב. האם אפשר לתלות בפלוגתת הראשונים גבי רץ בערב שבת שפטור אם הזיק במרוצתו, שמדברי הרמב"ם נראה בתולה את הפטור רק מחמת הזמן של ערב שבת ויו"ט ולא מחמת מעשה המצוה², ומצד שני שאר הראשונים סוברים שהפטור של רץ הוא מחמת המצוה ולא תלוי בזמן³ ואם כן בנידון שלנו שההזיק היה מחמת המצוה יהיה פטור.

לפי זה השו"ע שפסק כרמב"ם (ח"מ סוף סיי שעח) חייב, ולרמ"א שפסק כראשונים יהיה פטור.

וזכינו לתשובתו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

וז"ל במכתבו: נראה שחייב לשלם, כי דוקא לגבי פורים נאמר חיוב משתה ושמחה, ולגבי שתיית ד' כוסות אם יודע שיבוא לידי שכרות, אין שתייה זו 'דרך חירות', ועליו לשתות מיץ ענבים או חמר מדינה, ואם בכל זאת שתה בידועו שעלול לבוא לידי שכרות, שלם ישלם עבור נזקיו.

כמו כן כך ענה הגאון

רבי משה שטיין שליט"א

דמו"צ בבית דינו של מרן הגר"ש וואזנר שליט"א,

ובבירור הדבר עמו עמדנו שבאמת אם לא ידע או שהשתכר מכוס ראשון יש מקום לדון אם הוא כעושה מעשה מצוה ויהיה פטור.

אכילת שרויה בשבת שלאחר שביעי של פסח

ומותר לבשל שרויה לצורך שבת שלאחר שביעי של פסח בשביעי של פסח עצמו. הגאון רבי משה שטיין שליט"א (דומ"צ בבית דינו של מרן הגר"ש וואזנר ומח"ס מבית לוי).

בליעות של שרויה

הנוהגים איסור באכילת שרויה אם השתמשו בישלו בכלי שרויה שומרים 24 שעות מעת לעת לחומרא [ואינו כמו בליעת קטניות] כי בשרויה הוא חומרא מחמת ספק חמץ. הגאון רבי משה שטיין שליט"א (דומ"צ בבית דינו של מרן הגר"ש וואזנר ומח"ס מבית לוי).

¹ ציונים ומקורות: ¹ והוא פטור חדש כמו שמצינו ברש"י (סוכה מה. ד"ה ואוכלין אחרונה) שכתב שבזמן המקדש בשביעי של סוכות היו הגדולים חוטפים את הלולים של הקטנים שאין בדבר לא משום גזל, ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מחמת שמחה.

² שכתב (פ"ד מנזקי ממון הי"ג) גבי נר חנוכה, הניח החנוני נרו מבחוץ החנוני חייב אף בדמי פשתן מפני שהניח נרו מבחוץ ואפילו נר חנוכה היה לו לישב ולשמו, ע"כ. אם כן בדבר מצוה חייב, ואילו גבי ריצה בערב שבת (בפ"י מחובל הי"ט), כתב שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך והזק אחד מהן בחבירו שלא בכונה זה הרץ חייב מפני שהוא משנה ואם היה ערב שבת בין השמשות פטור מפני שהוא רץ ברשות כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי:

³ נמוקי יוסף (ב"ק טו ע"ב מדפי הרי"ף) מצריך שהרץ בערב שבת צריך דוקא לדבר מצוה וכן בהמרדכי (סיי לט) כתב אבל בשאר מצות, כגון לרוץ לבית הכנסת, או לבית המדרש יש לו פנאי, ואם הזיק חייב, משמע דוקא מחמת שיש לו פנאי ולולא זה חייב וכ"כ בהגה' מיימוניות (פ"ו מחובל הי"ט) אבל קצת צ"ע שהפתיח תשובה (ס"ו שעח, ח) הביא את החוות יאיר ולפי דברינו היה צריך להביאו על דברי הרמ"א ולא על דברי השו"ע.